

TROŠKOVI REGULACIJE (IRO), TROŠKOVI SREDSTAVA BANAKA (TOS) I OTPORNOST SUSTAVA U KRIZI

DOBIT JE DOVOLJAN AMORTIZER ZA GUBITKE

Sažetak

Iako banke već nekoliko mjeseci posluju u uvjetima jeftinije monetarne regulacije HNB-a, ta promjena nije utjecala na glavne odrednice dobiti banaka. Dobit je znatno pala (gotovo 22% u prvih devet mjeseci 2009. u odnosu na isto razdoblje 2008.). Uzroke smanjenja dobiti ne treba tražiti isključivo u povećanju kamatnih troškova i smanjenju neto kamatnog prihoda za 6,1%. Dodatni negativni učinak došao je od povećanja rezervacija za krizom potaknute identificirane gubitke po lošim plasmanima. Zbog toga smanjenje troškova monetarne regulacije ni izbliza nije uspjelo kompenzirati narasle troškove pribave sredstava na tržištu i troškove rezerviranja.

Olakšanje je u ovoj godini ipak došlo od povećanog nekamatnog prihoda. Dobit od trgovanja amortizirala je učinak pada neto kamatnog prihoda i rasta rezervacija za identificirane gubitke. Međutim upitno je može li se taj trend nastaviti. S druge je strane izvjesno da će zbog krize troškovi rezerviranja za identificirane gubitke i dalje rasti. Zbog toga će dobit banaka dalje padati. Ipak, dobit prije rezerviranja i kapital banaka dovoljno su izdašni da ograniče negativne učinke daljnjeg pogoršanja kvalitete aktive i rasta rezerviranja. Ova analiza predstavlja simulacije koje to dokazuju. Zbog toga će bankarski sustav kroz ovu krizu proći s vrlo skućenim zaradama, ali stabilan i osposobljen za novi kreditni ciklus.

Uvod

Završava prva godina krize u Hrvatskoj. Njena je dinamika u pogledu vremenskoga tijeka kao i u pogledu mehanizama pokretanja i širenja bila drukčija nego u razvijenim zemljama. Što se tiče vremenskoga tijeka, tek nakon izbijanja krize na Islandu i propasti banke Lehman Brothers (rujan 2008.) postalo je jasno da će kriza zahvatiti Srednju i Istočnu Europu, pa tako i Hrvatsku. Bilo je to iznenađenje. Od početka krize u ljeto 2007. prevladavalo je uvjerenje da će nova europska tržišta ostati barem donekle zaštićena. Ipak, glavni mehanizmi prvog kriznog udara očitovali su se naglim usporavanjem priljeva inozemnog kapitala te padom potražnje za izvozom roba i usluga zbog početka recesije i rasta nezaposlenosti na zapadu kontinenta.

Smanjenje troškova monetarne regulacije bilo je logičan HNB-ov odgovor na krizu.

Svjesna opasnosti naglog zaustavljanja priljeva kapitala, HNB je reagirala promptno. U listopadu 2008. ukinula je graničnu obveznu pričuvu i na taj način eliminirala glavni čimbenik troškova monetarne regulacije. Neposredno potom smanjila je stopu obvezne rezerve sa 17% na 14%.

Prvi je krizni val udario Srednju i Istočnu Europu sličnom snagom u svim zemljama. Međutim, nastavak njegova širenja unutar nacionalnih ekonomija odvijao se različitim tempom i intenzitetom. Neke zemlje, poput Češke, Slovačke i posebno Poljske, uspjele su sačuvati kakvu-takvu dinamiku domaće potražnje. Zbog toga će te zemlje zabilježiti najmanji pad BDP-a u ovoj kriznoj godini. U nekim je zemljama, međutim, domaća potražnja zabilježila snažniju kontrakciju. Na Baltiku je ona bila izrazito jaka zbog velike zavisnosti svih komponenti domaće potražnje o priljevu inozemnog kapitala. U drugim zemljama regije aktivirali su se neki drugi mehanizmi. U Hrvatskoj je važnu ulogu odigrala fiskalna politika koja se nije prilagodila sve do kolovoza 2009. Neprilagođena fiskalna politika kreirala je veliku potražnju za sredstvima radi financiranja deficita, i to početkom 2009., kada su inozemna tržišta bila zatvorena. Sva slobodna sredstva bankovnog sustava usmjerena su prema proračunu na samom kraju 2008. i početkom 2009., pa je privatni sektor ostao bez pristupa financiranju, dodatno opterećen padom aktivnosti i nelikvidnošću koja se širila zbog neplaćanja javnih poduzeća.

Svjestan opasnosti fiskalno potaknute sekundarne krize, HNB je reagirao smanjenjem omjera devizne likvidnosti radi osiguranja financiranja deficita proračuna i urednog servisiranja njegovih obaveza prema kreditorima. Na taj su način troškovi monetarne regulacije bankovnog sektora dodatno smanjeni.

Kako je 2009. odmicala, bilo je sve jasnije da je snaga promjene troškova monetarne regulacije neusporedivo slabija od snage promjena na financijskom tržištu. Snažan rast pasivnih kamatnih stopa, na koji banke ni izbliza nisu reagirale odgovarajućim rastom aktivnih kamatnih stopa, po prvi je put u ovom desetljeću doveo do nominalnoga smanjenja neto kamatnih prihoda za 6,1%. Započelo je i krizom potaknuto pogoršanje

kvalitete plasmana i povećano izdvajanje rezervacija za identificirane gubitke. Rezultat: pad dobiti banaka za 22% u prvih devet mjeseci 2009., uz velike izgleda da se sličan pad nastavi i u sljedećim mjesecima.

Dobit i višak kapitala banaka dovoljni su za apsorpciju gubitaka po lošim plasmanima koji će nastaviti rasti i u 2010.

U ovom broju HUB Analiza detaljnije istražujemo odrednice promjena dobiti banaka u ovoj godini. U prvom dijelu posebno naglašavamo i odmjeravamo ulogu troškova sredstava banaka (u tu nam svrhu služi već poznati indeks troškova sredstava - TOS) i troškova regulacije (indeks regulacijskog opterećenja – IRO). U drugom dijelu detaljnije prikazujemo odrednice promjena dobiti bankovnog sustava u krizi. U trećem dijelu simuliramo različite scenarije razvoja loših plasmana i rezerviranja, ne bismo li pokazali da dobit i kapital hrvatskih banaka pružaju dovoljne izvore za apsorpciju negativnih udara na kvalitetu plasmana koji će se nastaviti kvariti i u 2010.

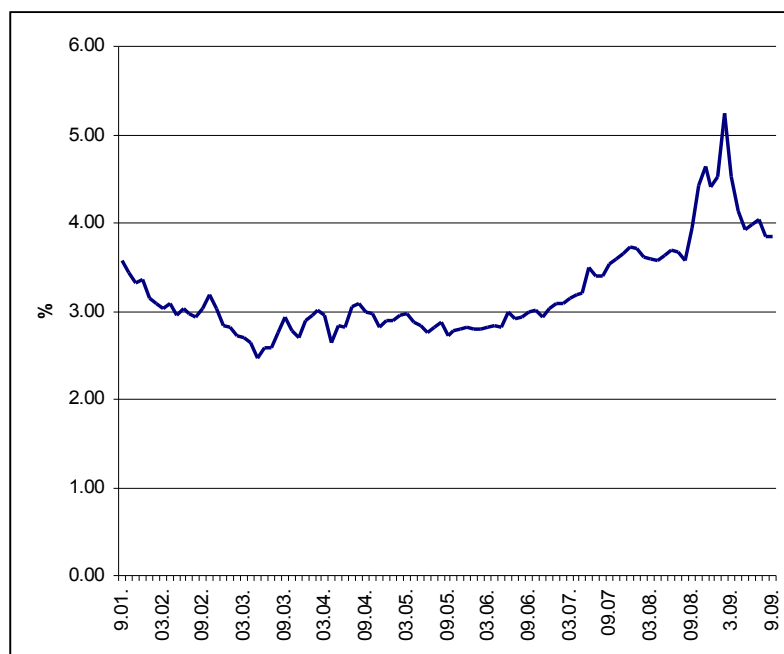
I. IRO i TOS

Indeks troškova sredstava TOS prikazuje vagani prosjek troškova pribave sredstava za banke. TOS je zbroj umnožaka troškova (pasivnih kamatnih stopa) i udjela odgovarajućih vrsta izvora sredstava u ukupnim obvezama banaka. Kako se banke najvećim dijelom financiraju iz domaćih depozita i posudbi iz inozemstva, TOS se nalazi pod snažnim utjecajem promjena domaćih pasivnih kamatnih stopa na depozite i kamata uz koje se domaće banke mogu financirati na inozemnom tržištu. Ovaj indeks TOS nazivamo još i TOS1, ne bismo li ga razlikovali od indeksa TOS2, koji je jednak TOS1 uvećanom za dobro poznati indeks troškova regulacije IRO. IRO je granični trošak monetarne regulacije koji pokazuje za koliko se postotnih bodova uvećavaju ulazni (tržišni) troškovi pribave sredstava za banke zbog obveznih rezervi i drugih troškovno opterećujućih regulacija.

TOS1 + IRO = TOS2

Kada se na granični trošak izvora sredstava (TOS1) doda granični trošak regulacije (IRO), dobiva se ukupni granični trošak izvora sredstava (TOS2).

Slika 1.: TOS1

Kritični udar krize je iza nas, ali su troškovi pribave sredstava ostali povećani.

Slika 1 pokazuje dugoročni rast ulaznih troškova sredstava banaka. Rast traje još od 2006. Vrhunac krize se dogodio u kritičnom petomjesečnom razdoblju od listopada 2008. do veljače 2009. Taj vrhunac se pokazuje kao dodatni udar na otprije profiliranom rastućem trendu. Trend je i dalje uzlazni jer se troškovi banaka mjereni indeksom TOS1 još nisu vratili na predkrizne razine.

Slika predstavlja dobru ilustraciju širih karakteristika situacije u kojoj se nalazimo. Prošao je kritični udar koji je prijetio izazivanjem financijske krize. Ulazni troškovi bankovnog posredovanja danas su očigledno niži nego u najgorem trenutku krize (veljača ove godine). Međutim, stvari se ne vraćaju brzo na staro. Kriza se i dalje osjeća kroz neke strukturne karakteristike. One se na gornjoj slici pokazuju kroz trajno povećanu razinu pasivnih kamatnih stopa. Tako je prosječna vrijednost indeksa TOS1 za prvih devet mjeseci 2009. iznosila 4,23% naspram 3,67% za prvih devet mjeseci 2008. i 3,28% za prvi devet mjeseci 2007.

Središnja je banka tijekom proteklih 14 mjeseci, koliko je kriza prisutna na našem tržištu, povukla tri ključna poteza. Na taj je način pokušavala djelovati anticiklički. Prvo je, suočena s jasnim znakovima preokreta u tokovima kapitala nakon izbijanja krize na Islandu i propasti banke Lehman Brothers, u listopadu 2008. ukinula graničnu obveznu rezervu (koja se u trenutku ukidanja obračunavala po stopi od 55%). Na taj je način olakšala kratkoročno inozemno financiranje s ciljem zadržavanja kakvog-takvog priljeva kapitala.

HNB je odmah potom smanjio stopu obvezne rezerve sa 17% na 14%. Iako je taj potez bio donekle neutraliziran novom metodom

(ne)priznavanja gotovine u blagajni u svrhu održavanja obvezne rezerve, i taj je potez vrijedilo zabilježiti jer je smanjio trošak regulacije.

Naposljetku, suočena s mogućim prigovorom da ništa ne čini ne bi li ublažila nelikvidnost potaknutu neprilagođenom fiskalnom politikom (vlada je nastavila s rastom potrošnje iako se deficit širio, a javna su poduzeća sve više kasnila s plaćanjem svojih obveza), HNB je u dva koraka početkom godine smanjio omjer obveznog održavanja devizne likvidnosti na 20%.

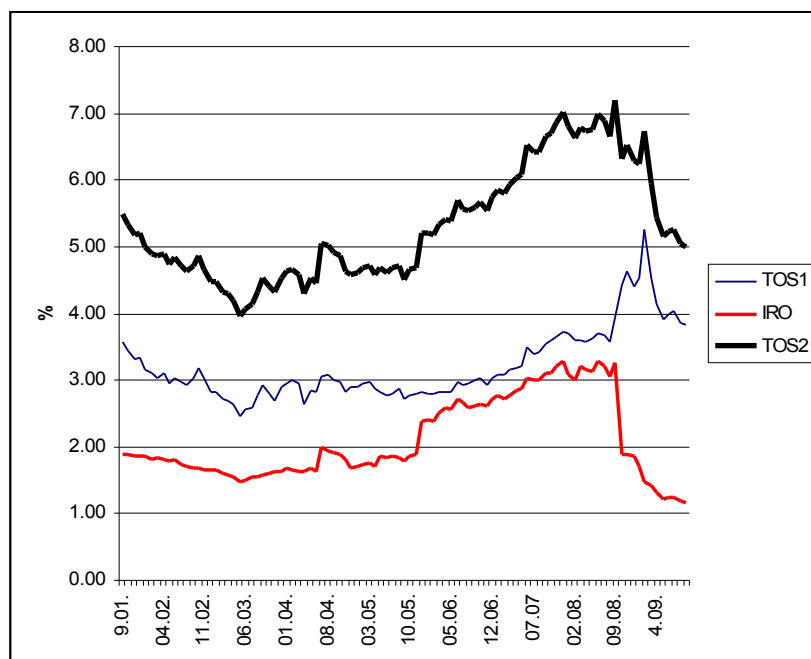
HNB je bitno smanjio troškove monetarne regulacije no to za sada nije utjecalo na dobit i kreditnu aktivnost banaka.

Slika 2 pokazuje da je HNB na taj način unio veliku promjenu u troškovne učinke regulacije. Indeks troškova regulacije IRO pao je otprilike na trećinu predkrizne razine. Podsjetimo da je na vrhuncu, tj. sredinom 2008. monetarna regulacija u prosjeku poskupljivala odobravanje novih kredita za 3,3 postotna boda. Prema podacima za rujan 2009., samo 14 mjeseci kasnije, taj je efekt iznosio samo 1,2 postotna boda.

Slika također pokazuje da je HNB promjenama troška regulacije uspio smanjiti ukupne granične troškove pribave sredstava banaka (TOS2).

Međutim, smanjenje troškova regulacije nije utjecalo na dobit i kreditnu aktivnost banaka tijekom proteklih mjeseci. Naprotiv, aktivnost je zamrla, a dobit – kao što ćemo pokazati u sljedećem odjeljku, uvjerljivo pada. U nastavku ćemo objasniti razloge zbog kojih su negativne tržišne silnice u krizi toliko jake da ih i ovako radikalni zahvati u monetarnu regulaciju ne mogu amortizirati.

Slika 2: TOS1, IRO i TOS2

Dva su razloga dominacije negativnih tržišnih silnica u krizi:

- Nema ekspanzije novih kredita
- Rizik

Granični troškovi regulacije ne utječu na dobit ako nema rasta kredita.

Najprije o dinamici kredita. IRO i TOS su indeksi koji se izražavaju u postotcima, kao i kamatne stope. Ovi indeksi odgovaraju konceptu graničnog troška. Granični trošak u bankarstvu predstavlja trošak odobravanja dodatne jedinice plasmana. U širem smislu, može se razumjeti kao trošak financiranja rasta plasmana. Ako je rast dinamičan, granični će trošak predstavljati važnu odrednicu ukupnih troškova. Ako je rast spor ili ga nema, granični trošak neće utjecati na ukupne troškove. Ukupni će troškovi biti pod pretežitim utjecajem starih ugovora, sklopljenih u vrijeme kada su granični troškovi bili veći.

Upravo je takav slučaj u Hrvatskoj. Tablica 1 prikazuje kreditnu aktivnost, tj. njeno potpuno zamiranje u ovoj godini. Zamrlom kreditnom aktivnošću objašnjavamo izostanak bilo kakvog učinka smanjenja graničnog troška regulacije.

Tablica 1: Kreditna aktivnost banaka: nominalne stope rasta

	XII 2007 / XII 2006	XII 2008 / XII 2007	2009			
			IX 2009 / IX 2008	III 2009 / XII 2008	VI 2009 / III 2009	IX 2009 / VI 2009
Potraživanja od države	3,7%	30,5%	54,0%	23,4%	-0,5%	3,0%
Kreditu poduzećima	10,2%	12,3%	4,1%	1,8%	-1,3%	-0,6%
Kreditu stanovništvu	18,0%	12,1%	0,8%	0,2%	-2,3%	-0,9%
- stambeni krediti	22,5%	15,7%	7,1%	1,3%	-1,8%	0,7%

Napomena: nominalni krediti variraju u skladu s tečajem u mjeri u kojoj su devizni krediti i krediti s valutnom klauzulom uključeni u kreditne agregate, promjene tečaja nemaju bitan utjecaj na postotke i zaključke.

Izvor: Bilten HNB, Statistički pregled, razne tablice

Najdinamičnija su komponenta kreditnog portfelja ove godine krediti državi. Oni su naglo povećani na samom kraju 2008. i u prvom tromjesečju 2009. Tada je naglo narasli deficit neprilagođenog proračuna apsorbirao najveći dio ponude novih kredita. Stabilizacija stanja na međunarodnom tržištu i emisija državnih obveznica u svibnju smanjili su oslanjanje proračuna na domaće banke u drugom i trećem kvartalu ove godine.

Međutim, povlačenje države s potražne strane tržišta kredita nije dovelo do povećanog kreditiranja privatnog sektora (poduzeća i stanovništva) nakon svibnja ove godine. Bilo je prekasno, jer je u šest mjeseci koji su prethodili izdanju obveznice izgubljen fiskalni kredibilitet na domaćem

planu.¹ Kamatne stope su u međuvremenu narasle, nelikvidnost je proizvela dodatnu neizvjesnost, a gospodarska je aktivnost ubrzala pad. Sve je to doprinijelo nestanku potražnje za kreditima. Upravo je pad potražnje za kreditima u danim uvjetima glavni razlog stagnacije i smanjenja pojedinih segmenata kreditnog portfelja u većemu dijelu ove godine.

Stagnacija kreditnog portfelja objašnjava zbog čega smanjeni granični troškovi novog kreditiranja nemaju velik učinak na odnos prihoda i rashoda i dobit banaka.

Dobit se u takvim uvjetima nalazi pod snažnim utjecajem krizom induciranog kvarenja kvalitete kreditnog portfelja. Rezervacije za loše plasmane ubrzano se formiraju na teret rashoda jer raste udjel loših u ukupnim plasmanima. Potkraj 2008. omjer plasmana klasificiranih u kategorije B (djelomično naplativi) i C (nenaplativi) prema ukupnim plasmanima iznosio je 3,3%. Do kraja lipnja 2009. omjer je povećan na 4,2%. U nastavku ćemo pokazati kako su povećane rezervacije opteretile rashode banaka, koji su ionako već opterećeni višim pasivnim kamatnim stopama.

Rezervacije za gubitke imaju najjači učinak na dobit.

II. Analiza računa dobiti i gubitka banaka I-IX 2009.

Smjerovi i intenziteti promjena glavnih stavki koje utječu na formiranje dobiti prikazane su u Tablici 2. Tablica 3 na sljedećoj stranici prikazuje glavne komponente računa dobiti i gubitka banaka za prvih devet mjeseci 2009. i posebno samo za treći kvartal. Pad dobiti za oko 22% u prvih devet mjeseci ove u odnosu na prvih devet mjeseci prošle godine, odnosno za 33% u trećem kvartalu ove u odnosu na treći kvartal prošle godine, rezultat je ovih glavnih promjena:

Tablica 2: Sažeti prikaz najvažnijih promjena (I - IX 2009 – I - IX 2008)

	<i>Milijuni kuna</i>
Neto kamatni prihod	-459
Ostali nekamatni prihod	+1,008
Rezervacije	-1,563
Bruto dobit	-1,034

Napomena: Prikazane su samo najvažnije komponente računa dobiti i gubitka tako da bruto dobit ne predstavlja točan zbroj gornjih stavki. Za detalje vidjeti Tablicu 3 na sljedećoj stranici. Izvor: Agregirano tromjesečno statističko izvješće banaka, www.hnb.hr

¹ Važno je imati u vidu da fiskalni kredibilitet na domaćem planu zavisi o ukupnim učincima fiskalne politike; izgledima da će se mijenjati porezi, urednosti u plaćanju ne samo središnjeg državnog proračuna nego javnog sektora u cjelini, o kvaliteti javnih usluga itd. Fiskalni kredibilitet na međunarodnom planu užu je koncept jer prvenstveno zavisi o prošloj i očekivanoj urednosti u servisiranju obveza po izdanim vrijednosnim papirima.

Podatci u Tablici 2 pokazuju da rast ostalih nekamatnih prihoda (uglavnom dobit od trgovanja devizama, vrijednosnim papirima i derivatima) nije uspio neutralizirati negativne učinke smanjenja neto kamatnih prihoda i povećanog formiranja rezervacija za loše plasmane. Štoviše, povećane rezervacije za loše plasmane predstavljaju glavnu odrednicu pada dobiti.

Neto kamatni prihod se smanjio, ali je neto dobit od trgovanja kompenzirala njegov negativni učinak.

Detaljniji prikaz računa dobiti i gubitka (Tablica 3) otkriva da se iza smanjenja neto kamatnog prihoda za 6,1% krije kombinacija rasta kamatnih prihoda za 9% (jer su i aktivne kamatne stope ove godine korigirane prema gore) i kamatnih troškova za 22,5% (jer su pasivne kamatne stope ove godine povećane bitno više nego aktivne stope). Nominalni rezultat ovih promjena jest taj da su banke od klijenata u prvih devet mjeseci naplatile oko 1,4 milijardi kuna više nego u istom razdoblju prošle godine, ali su im u istom razdoblju isplatile oko 1,9 milijardi kuna više.

Prihodi i troškovi od provizija i naknada - kao ipak stabilan dio poslovanja, nisu imali veći učinak na račun dobiti i gubitka. Međutim ostali ne-kamatni prihodi registrirali su snažan rast za 62,2% tijekom prvih devet mjeseci (odnosno 108% samo u trećem tromjesečju) u odnosu na isto razdoblje 2008. Iza ovoga povećanja u manjoj mjeri stoji oporavak tržišta kapitala i rast cijena vrijednosnica, a u većoj mjeri dobitci od deviznih operacija s derivatima.

Opći administrativni troškovi i amortizacija nisu imali jak učinak na promjenu dobiti iako treba primijetiti da je u trećem kvartalu zabilježeno njihovo smanjenje u usporedbi s trećim kvartalom 2008. Stagnacija aktivnosti i rizici u pogledu budućeg kretanja loših plasmana očito su prisilili banke na pojačano bavljenje troškovnim uštedama.

Tablica 3: Račun dobiti i gubitka banaka I-IX 2009

	I-IX 2008.	I-IX 2009.	I-IX 2009. / I-IX 2008.	VII-IX 2008.	VII-IX 2009.	VII-IX 2009. / VII-IX 2008.
UKUPNO KAMATNI PRIHODI	15,843,047	17,266,323	9.0%	5,512,378	5,708,985	3.6%
UKUPNO KAMATNI TROŠKOVI	8,347,825	10,230,219	22.5%	2,835,879	3,343,822	17.9%
NETO KAMATNI PRIHOD	7,495,222	7,036,104	-6.1%	2,676,499	2,365,163	-11.6%
UKUPNO PRIHODI OD PROVIZIJA I NAKNADA	3,246,066	3,222,990	-0.7%	1,129,885	1,139,634	0.9%
UKUPNO TROŠKOVI PROVIZIJA I NAKNADA	1,030,289	979,224	-5.0%	374,897	360,591	-3.8%
NETO PRIHOD OD PROVIZIJA I NAKNADA	2,215,776	2,243,767	1.3%	754,988	779,044	3.2%
OSTALI NEKAMATNI PRIHODI	1,620,474	2,628,705	62.2%	386,030	802,842	108.0%
OSTALI NEKAMATNI TROŠKOVI	525,559	448,835	-14.6%	184,753	170,242	-7.9%
NETO OSTALI NEKAMATNI PRIHOD	1,094,915	2,179,870	99.1%	201,277	632,600	214.3%
PRIHOD	10,805,913	11,459,741	6.1%	3,632,764	3,776,807	4.0%
OPĆI ADMINISTRATIVNI TROŠKOVI I AMORTIZACIJA	5,451,411	5,576,427	2.3%	1,856,536	1,827,247	-1.6%
DOBIT PRIJE REZERVIRANJA	5,354,502	5,883,314	9.9%	1,776,228	1,949,560	9.8%
UKUPNO TROŠKOVI REZERVIRANJA ZA GUBITKE	512,373	2,075,641	305.1%	252,228	920,323	264.9%
DOBIT (GUBITAK) PRIJE OPOREZIVANJA	4,842,128	3,807,673	-21.4%	1,523,998	1,029,237	-32.5%
POREZ NA DOBIT	894,775	716,069	-20.0%	305,982	209,322	-31.6%
DOBIT (GUBITAK) TEKUĆE GODINE	3,947,354	3,091,604	-21.7%	1,218,017	819,915	-32.7%

Izvor: Agregirano tromjesečno statističko izvješće banaka, www.hnb.hr

Opisane su promjene neto kamatnih i neto nekamatnih prihoda dovele do nastavka rasta zbrojenih prihoda. Rast je iznosio 6,1% ili za 654 milijuna kuna u prvih devet mjeseci ove godine u odnosu na isto razdoblje prošle godine. Odgovarajući postotak samo za treći kvartal iznosi 4%. Pritom ne treba zaboraviti da rast prihoda u ovoj godini prvenstveno zavisi o dobitcima od aktivnosti trgovanja. Rast troškova je primiren pa je dobit prije rezerviranja rasla po nešto većim stopama, oko 10%.

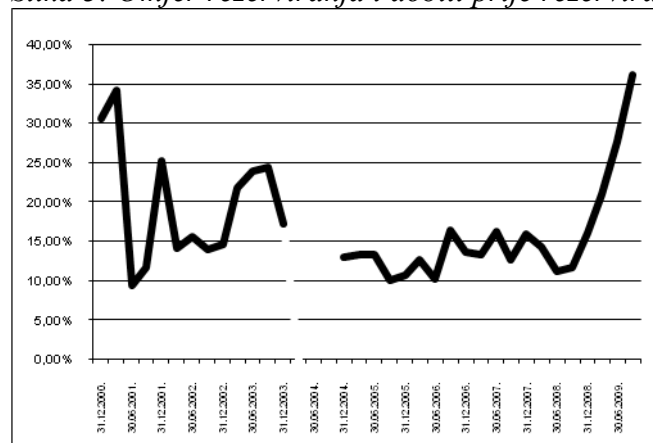
Prihodi i dobit prije rezerviranja i dalje rastu, ali sve veći njihov dio služi za formiranje rezervacija.

Najvažnija odrednica pada ukupne dobiti su povećani troškovi rezerviranja. Riječ je o komponenti čiji je negativni doprinos očekivan u uvjetima krize. Izdvajanja za rezervacije povećana su za 305,1% u prvih devet mjeseci ove godine. Dok su u prvih devet mjeseci 2008. rezerviranja iznosila 512 milijuna kuna njihov se iznos popeo na 2,076 milijuna kuna u prvih devet mjeseci 2009. Samo na razini trećeg kvartala povećanje je iznosilo 265% (s 252 milijuna 2008. na 920 milijuna kuna 2009.).

Omjer rezerviranja u tekućem razdoblju prema dobiti prije rezerviranja pokazuje koliki se dio operativnog financijskog rezultata koristi za formiranje rezervacija za loše plasmane. Očigledno, ovaj omjer može rasti ako pada dobit prije rezerviranja (što nije slučaj) i/ili ako rastu loši plasmani i/ili ako raste pokrivenost postojećih loših plasmana rezervacijama. Omjer raste u krizi prvenstveno zbog povećanja loših plasmana (slika 3).

Ovaj omjer može znatno varirati, pa je prikazan izgladeni omjer. Izgladeni omjer znači da se u brojniku nalaze rezerviranja u zadnjih 12 mjeseci, a u nazivniku dobit prije rezerviranja u zadnjih 12 mjeseci. U konkretnom slučaju, zadnji se podatak odnosi na omjer rezerviranja formiranih u zadnjem kvartalu 2008. i prva tri kvartala 2009. naspram rezultata ostvarenog u istom razdoblju. Očigledan je snažan rast omjera tako da zaključujemo da su rezerviranja za loše plasmane tijekom proteklih godinu dana apsorbirala više od jedne trećine ostvarene dobiti prije rezerviranja banaka.

Slika 3: Omjer rezerviranja i dobiti prije rezerviranja

Napomena: prekid u seriji zbog metodoloških promjena.

Izvor: Agregirano tromjesečno statističko izvješće banaka www.hnb.hr

Dosadašnja analiza upućuje na dva najvažnija zaključka:

- Smanjeni granični troškovi (zbog smanjenja troškova regulacije) neće donijeti korist ni bankama ni njihovim klijentima dok se ne pokrene novi kreditni ciklus
- Kretanje loših plasmana i rezerviranja u bitnome će odrediti dinamiku dobiti banaka u kratkom roku

Stoga se u pogledu očekivanih kretanja dobiti u našem bankovnom sustavu postavljaju dva ključna pitanja. Jedno je okrenuto prema budućnosti:

- Kada će se oporaviti potražnja za kreditima i pokrenuti novi ciklus rasta?

Drugo je okrenuto prema prošlosti i sadašnjosti:

- Kako će se kretati loši plasmani i rezerviranja i kakav će biti njihov učinak na dobit i stabilnost banaka?

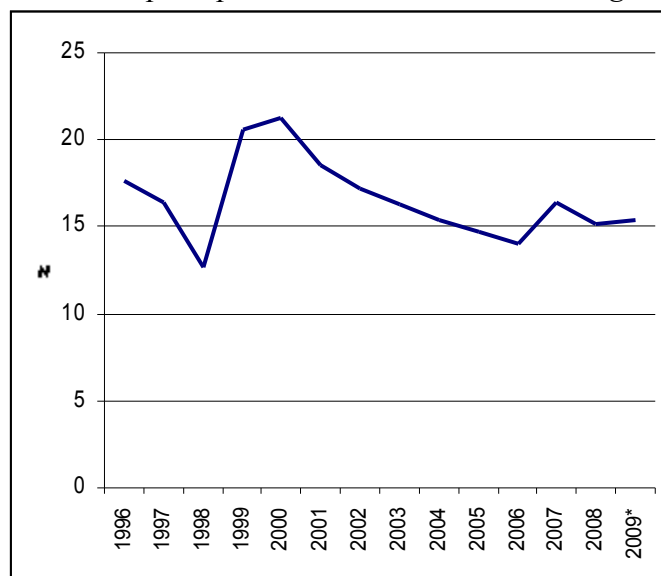
U trećem se dijelu poblizje bavimo ovim pitanjem.

III. Loši plasmani, rezervacije i stabilnost bankovnog sustava

Hrvatski je bankovni sustav ušao u ovu krizu s visokom kapitalnom adekvatnošću. Štoviše, sustav je zadržao takvu razinu kapitalizacije u prvoj fazi krize, tj. do kraja rujna 2009. (zadnji objavljeni podatak: 15,9%).

Hrvatski je bankovni sustav u ovu krizu ušao s vrlo visokom razinom kapitalizacije zadržavši ju visokom kroz cijelu prvu fazu krize.

Slika 4: Stopa kapitalne adekvatnosti bankovnog sustava

* 2009: rujna

Izvor: www.hnb.hr, dio supervizija, pokazatelji poslovanja

Sa stopom kapitalne adekvatnosti koja se već duže vrijeme kreće iznad 15%, i koja je u ovoj krizi za sada netaknuta, hrvatski se bankarski sustav pozicionira među najbolje kapitalizirane bankovne sustave u Srednjoj i Istočnoj Europi. Od zemalja usporedive razine rizika samo su Estonija i Bugarska imale slične stope adekvatnosti kapitala (18,8% odnosno 14,9%, pri čemu treba imati na umu da su makroekonomski rizici u Estoniji veći nego u Hrvatskoj).²

Dobit banaka prije rezerviranja predstavlja izvor za povećanje rezervacija za identificirane gubitke. Stoga ga možemo promatrati kao amortizer za apsorpciju gubitaka prije nego što oni počnu nagrizati kapital. Na tom tragu možemo postaviti pitanje: koliko se rezervacija može formirati iz očekivane operativne dobiti tijekom sljedećih 12 mjeseci?

Pretpostavimo li stagnaciju dobiti prije rezerviranja na razini proteklih 12 mjeseci (vrlo konzervativna pretpostavka), riječ je o očekivanom godišnjem iznosu od 7,4 milijardi kuna. Toliko bi se dobiti prije rezerviranja moglo očekivati u godinu dana od listopada 2009. do rujna 2010. (Q4:2009 – Q3:2010). Drugim riječima, banke imaju očekivani prostor za formiranje 7,4 milijardi kuna novih rezerviranja za gubitke. To je „amortizer“ prije nego što gubitci dotaknu (ionako visok) kapital.

Je li to puno ili malo? Odgovor na to pitanje potražili smo tako što smo najprije analizirali kvalitetu plasmana i njihovu pokrivenost rezervacijama. Potom smo projicirali mogući porast omjera loših plasmana i koeficijent pokrivenosti rezervacijama, ne bismo li zaključili o tome predstavlja li 7,4 milijardi kuna novih rezervacija dovoljno velik amortizer. Naposljetku smo pretpostavili još veće gubitke i promatrali koliko je kapitalna adekvatnost banaka (CAR) otporna na dodatne udare gubitaka.

Kratki prikaz metodologije u pet koraka

	IX 2009.	IX 2010.
1.	Određivanje očekivane vrijednosti loših plasmana (X1)	Prognoza loših plasmana (X2)
2.	Određivanje očekivane vrijednosti omjera pokrivenosti B i C plasmana rezervacijama (Y1)	Prognoza omjera pokrivenosti B i C plasmana rezervacijama (Y2)
3.		Izračun potrebnog povećanja rezervacija ($\Delta R = X2Y2 - X1Y1$)
4.		Analiza može li očekivana dobit prije rezerviranja (π) pokriti potrebna rezerviranja ($\pi - \Delta R \geq 0$)
5.		Analiza promjene kapitalne adekvatnosti ako potrebna rezerviranja premaše dobit prije rezerviranja ($\Delta CAR = (\pi - \Delta R) / RWA$) za slučaj $\pi - \Delta R < 0$

² Vidjeti HUB Analize br. 20. www.hub.hr

Podatci u Tablici 4 pokazuju ukupnu rizičnu izloženost banaka klasificiranu u tri skupine naplativosti: A (naplativi plasmani), B (djelomično naplativi plasmani) i C (nenaplativi plasmani). U njoj su prikazani i iznosi ukupnih rezervacija te tri omjera: (a) omjer loših plasmana (udjel plasmana klasificiranih kao B i C u ukupnim plasmanima), (b) omjer rezervacija (odnos ukupnih rezervacija i ukupnih plasmana) i (c) omjer pokrivenosti (odnos ukupnih rezervacija prema plasmanima B i C). Podatci za XII 2008 i VI 2009 službeni su podatci HNB-a³, a podatci za IX 2009 predstavljaju naše vrlo konzervativne procjene.

Prikazani podatci pokazuju nekoliko pravilnosti koje su tipične za krizno razdoblje. Prvo, raste iznos i udjel loših plasmana $((B+C)/(A+B+C))$. Očekujemo rast udjela loših plasmana s 3,3% potkraj 2008. na 4,8% krajem rujna 2009. Posljedično rastu i rezervacije (s 10,2 milijardi kuna potkraj 2008. na 12 milijardi potkraj rujna 2009.) i njihov omjer prema ukupnim plasmanima (s 2,4% na 2,9% u istom razdoblju). Međutim, omjer pokrivenosti (odnos ukupnih rezervacija prema plasmanima B i C) pada s oko 72% na oko 60% jer iznos plasmana klasificiranih kao B i C raste brže od ukupnih rezervacija.

Omjer loših plasmana raste, a omjer rezerviranja pada no očekivani operativni rezultat je izdašan izvor za formiranje rezervacija tijekom krize.

Tablica 4: Loši plasmani i rezervacije XII 2008 – IX 2009

	XII 2008		VI 2009		IX 2009 (o)	
	Mlrd kn	%	Mlrd kn	%	Mlrd kn	%
Plasmani A	408,4	96,7	399,8	95,8	399,8	95,2
Plasmani B	9,9	2,3	12,8	3,1	14,7	3,5
Plasmani C	4,2	1,0	4,6	1,1	5,5	1,3
Ukupno plasmani	422,5	100,0	417,2	100,0	420,0	100,0
Omjer loših plasmana		3,3%		4,2%		4,8%
Rezervacije (mlrd kn)		10,2		11,1		12,0
Omjer rezervacija i plasmana		2,4%		2,7%		2,9%
Omjer pokrivača (rezervacije naspram loših plasmana)		72,3%		63,8%		59,7%

(o) – očekivana vrijednost

Izvor: Bilten o bankama br. 19. www.hnb.hr za XII 2008 i VI 2009.

U kontekstu ovih brojaka postavlja se pitanje što znači novih 7,4 milijarde kuna rezervacija, koliko iznosi očekivani kapacitet operativne dobiti banaka do rujna 2010.? Tih 7,4 milijarde mogu biti iskorištene za povećanje omjera pokrivača i/ili za povećanje rezervacija zbog rasta udjela loših plasmana uz dani omjer pokrivača. Kako je i jedan i drugi omjer vrlo teško prognozirati u uvjetima krize, Tablica 5 pokazuje spektar mogućnosti – što je sve moguće učiniti s novih 7,4 milijarde kuna rezervacija.

³ Iz Biltena o bankama br. 19. www.hnb.hr

Na primjer, ako ukupni omjer pokrića od 50% ocijenimo dovoljnim, jednogodišnja će dobit od 7,4 milijarde kuna prije rezerviranja omogućiti rezerviranja koja mogu pokriti povećanje omjera loših plasmana čak i iznad 9% (više nego dvostruko u odnosu na sadašnju razinu). Ako ocijenimo da omjer pokrića ne bi smio pasti ispod 60% (što znači da očekujemo naplatu od samo 40% rizične izloženosti lošim plasmanima), onda će očekivani jednogodišnji operativni rezultat omogućiti rezerviranja koja mogu pokriti povećanje omjera loših plasmana do razine ispod 8% (7,6%), itd.

Tablica 5: Potrebne promjene rezervacija radi postizanja ciljnih omjera loših plasmana i omjera pokrića u mlrd kn

		Omjer loših plasmana u %						
		5,0	6,0	7,0	8,0	9,0	10,0	11,0
Omjer pokrića u %	50,0	-1,5	0,6	2,7	4,8	6,9	9,0	11,1
	60,0	0,6	3,2	5,7	8,2	10,7	13,2	15,7
	70,0	2,7	5,7	8,6	11,6	14,5	17,5	20,4

U tablici 5 osjenčani su iznosi potrebnih rezerviranja uz one kombinacije omjera pokrića i omjera loših plasmana koje očekivana dobit prije rezerviranja tijekom sljedećih godinu dana ne može pokriti. Ako bi se u stvarnosti dogodila neka od tih kombinacija, gubitci bi teretili kapital i smanjili kapitalnu adekvatnost. Stoga možemo od svakog od gornjih osjenčanih iznosa oduzeti 7,4 milijarde i za preostalu razliku teretiti jamstveni kapital te promatrati učinak na stopu adekvatnosti kapitala bankovnog sustava. Na primjer, uz omjer pokrića 50%, i omjer loših plasmana od 10%, potrebna promjena rezervacija iznosi oko 9 milijardi kuna. To je 1,6 milijardi kuna više od mogućnosti formiranja rezervacija iz očekivanog operativnog rezultata ($9 - 7,4 = 1,6$ mlrd). Za taj višak od 1,6 milijardi teretimo jamstveni kapital bankovnog sustava koji zbog toga ne iznosi 50,5 milijardi kuna (iznos na dan 30.09.2009.), nego 48,9 milijardi kuna, te stopa kapitalne adekvatnosti pada s 15,9% na 15,4%.

I u vrlo pesimističnim kriznim scenarijima stope kapitalne adekvatnosti ostaju veće od propisanih. Bankovni je sustav dovoljno stabilan i robustan da izdrži zamislive krizne udare.

Tablica 6: Stopa kapitalne adekvatnosti u različitim scenarijima

		Omjer loših plasmana u %						
		5,0	6,0	7,0	8,0	9,0	10,0	11,0
Omjer pokrića u %	50,0	15,9	15,9	15,9	15,9	15,9	15,4	14,7
	60,0	15,9	15,9	15,9	15,6	14,8	14,1	13,3
	70,0	15,9	15,9	15,5	14,6	13,7	12,7	11,8

Primijetite da kapitalna adekvatnost pada ispod 12% (i to marginalno) samo u malo vjerojatnom slučaju u kojem loši plasmani dostižu 11% ukupnih plasmana, a rezervacije 70% loših plasmana (očekuje se naplata samo 30% loših plasmana). To je scenarij koji pretpostavlja goru situaciju od bankarske krize 1999., kada je zabilježen najlošiji omjer loših plasmana u novijoj povijesti (10,3%). Stoga zaključujemo da se

vjerojatni krizni scenarij nalazi bliže srednjemu dijelu tablice gdje očekivana stopa adekvatnosti kapitala ne pada ispod 14%.⁴

Ova analiza scenarija na razini bankovnog sustava pojašnjava zbog čega u HUB Analizama još od pojave prvih naznaka krize u jesen 2007. ističemo da je bankovni sustav dovoljno stabilan i robustan da izdrži gotovo svaki zamislivi krizni udar.

Zarade i kapital i dalje jamče otpornost sustava na krizu.

Prikazana je analiza podložna kritikama jer ima statički karakter i ignorira razlike među pojedinim bankama. Cijeli se bankovni sustav promatra kao jednu banku. Također se može kritizirati baratanje omjerom rezervacija koji uzima u obzir i rezervacije na skupnoj osnovi za plasmane klasificirane kao A. No za svaku od tih pretpostavki postoji razlog.

Statičnost analize vjerojatno doprinosi konzervativnosti procjena jer bi unošenje pretpostavke o rastu plasmana značilo početak novog kreditnog ciklusa. Na početku toga ciklusa rasla bi dobit (zbog smanjenog graničnog troška i novih kamatnih prihoda), a rast bi pritom doprinosio sporijem kvarenju kakvoće plasmana.

Upravo zbog statičnog karaktera analize omjer pokrića mora uključiti i rezervacije koje su na skupnoj osnovi formirane za plasmane klasificirane kao A. Uz pretpostavku statičnog portfelja plasmani se kvare tako što se isti nominalni iznos seli iz razreda A u razred B. To znači da rezervacije na skupnoj osnovi trenutačno postaju rezervacije za identificirane gubitke bez neto učinka na dobit po toj osnovi.

Prigovor da se u ovoj vrsti analize ignoriraju pojedine banke stoji, no nije uobičajeno da udruge banaka analiziraju pojedine banke. To je posao regulatora. Osim toga, na dostignutom stupnju razvoja velika je vjerojatnost da će se za svaku banku pronaći kupac prije nego što propadne čak i ako je zapala u poteškoće. Ova se analiza bavi bankovnim sustavom kao cjelinom te pokazuje karakter njegove zarade, te njegove stabilnosti i visoke otpornosti na krizu.

⁴ Pritom je pretpostavljeno da se način izračuna rizikom ponderirane aktive neće promijeniti nakon primjene veće stope minimalne kapitalne adekvatnosti od 12%, što nije u potpunosti točno. I u tom smislu je ovdje prikazan izračun konzervativan.